

Nizami Məmmədov
(*Tağısoy*)

Hərəkətə bir ömür payı düşür. Elələri var, onu şərəflə yaşayır, adını qorunub, əslərə, nəsilərə, tarixin yaddaşına həkk edir. Elələri də var ki, onlar dünyanı tərk edəndən sonra onlar barədə heç düşünməzlər də. Təhmiraz Arif oğlu Cavadov birincilərə aid olan qısa, lakin şərəf dolu, fəxarət dolu ömür yaşadı. Daha doğrusu, 21 yaşında Füzulinin Məngələnata yüksəkliyi uğrunda erməni təcavüzkarlarına qarşı gedən döyüşlərdə şəhidlik zirvəsinə ucaldı.

Təhmiraz Ucarın Yuxarı Şilyan kəndində ziyalı ailəsində dünyaya gəlmişdi. Ailənin dördüncü övladı idi. Arif kişi ilə Xəysə xanım 5 uşaq tərbiyə edirdilər. Hamısı da öz ağıl-kamalı ilə böyüyürdü, amma Təhmiraz üç qardaş, bir bacısından, demək olar ki, bütün cəhətləri ilə seçilirdi. O, nəinki ailədə, qonum-qonşu, məhəllə uşaqları, həm də oxuduğu Yuxarı Şilyan kənd orta məktəbində təhsil alan uşaqlardan əksər cəhətləri ilə fərqlənirdi. Ona dərslər deyən müəllimlər daim Təhmirazın daha çox fəallığını, liderliyini, önə çıxmaq qabiliyyətini məlik olduğunu vurğulayırdılar. Təhmiraz öz dünyagörüşü ilə də fərqli idi. Buna görə də müəllimlərinin sevimlisinə çevrilmişdi. Əlaçılı olub, bütün fənlərə məsuliyətlə yanaşmasına baxmayaraq, onu ən çox özünə cəlb edən Hərbi hazırlıq dərsi idi. Məktəbi yüksək göstəricilərlə başa vursa da, ali məktəbə qəbul olunmağa sənədlərini verməmişdi.

4 dekabr 1990-cı ildə ordu sıralarına çağrılarda sanki çiçəyi cırtlamışdı və Təhmiraz sevinə-sevinə orduya yollanmışdı. Rusiyanın və Ukraynanın müxtəlif şəhərlərində Krasnodarda, Zaporozhyedə, Berdyanskda və digər yerlərdə əsgəri xidmət keçsə də, bunların heç biri onun ürəyincə olmamışdı. İçi, düşüncəsi ilə daim Qarabağda olmuşdu. Buna görə də həmin yerlərdə əsgəri xidməti yarımçıq qoyub, özünü Qarabağın harayına yetişdirməyi üstün tutmuşdu. Elə buna görə də Təhmirazın həmin dövrdə gözlənilmədən evə gəlməsi də çox gözlənilməz olmuşdu...

1992-ci ilin fevralında qarlı-çovğunlu bir qış gecəsi Təhmiraz əsgəri geyimdə qəflədən evlərinin qapısını açıb, içəri daxil olur. Bu vaxt evdəkilər hamısı özünü itirir. Atasını Arif kişi ondan soruşur ki, ay bala, Təhmiraz, sən əsgəri xidməti niyə yarımçıq qoyub evə qayıtmısan?! Təhmiraz cavab verir: "Ata, mən Rusiyada, Ukraynada xidmət etməkdənsə, hazır öz vətənim Qarabağda gedən müharibədə vuruşmağım yaxşıdır. Bəs Qarabağı mənə kimi oğullar qoruyacaqsın, torpaqlarımızı erməni işğalçılarından mənə azad etməyəcəyəmsən, bunu kim edəcəkdir?".

Bu sözlərdən sonra Arif kişi və Xəysə xanım onu cəmi ikicə gün gücbələylə evdə saxlaya bilməmişdilər. O, vaxt itirmədən Milli Orduya yazılmışdı.

Mən adımı tarixə yazdıracam

Burada bir haşiyə çıxmaq istəyirəm. Təhmiraz orta məktəbi qurtarıb ali məktəbə sənəd vermədikdə ona "Sən əla qiymətlərlə təhsilini başa vurmusan, nə üçün ali məktəbə sənəd vermədin?". O, deyirmiş: "Mən hərbi olacağam və mənim adım tarixə ali məktəbsiz düşəcəkdir".

Təhmiraz tezliklə Milli Orduya yazılıb, Pirəküşkül qəsəbəsindəki hərbi hissədə təlim keçir. Bundan sonra da məhz Təhmirazın şərəf gətirəcək döyüş yolu Füzuli rayonunda dislokasiya olunan 702 sayılı hərbi hissədən başlayır. Füzuli rayonu ərazisində gedən çoxsaylı kəndlərdəki döyüşlərdə Təhmiraz qəhərmancasına vuruşur. Qırmızı Bazara qədər vuruşa-vuruşa irəliləyir. Böyük şücaətlər, döyüş rəşadətleri göstərir. Füzuli rayonundakı Qacar kəndi onun diqqətini nədənsə daha çox cəlb etmişdi. Deyirmiş ki, sağlıq-salamatlıq olsun, erməni murdarlarının, mənfularının burnunu əzib, onları torpaqlarımızdan təmizlədikdən, müharibə qələbəmizlə sona yetdikdən sonra mən gedib Füzuli rayonunun bu kəndində yaşayaçağam.

Təhmiraz əvəzsiz kəşfiyyatçı olmaqla yanaşı, həm də əksər silah növlərindən ustalıqla istifadə etməyi bacarırdı. Daim ən qızğın döyüş nöqtələrində olmağa can atırdı. O, sanki hərbi üçün, düşmən burnu əzmək üçün doğulmuşdu. Döyüş zamanı çoxlu ekstremal vəziyyətlərə düşmüşdü. Dəfələrlə düşmən mühasirələrində olmuş, yaranmış vəziyyətdən ustalıqla çıxmağı bacarmışdı. Bir dəfə 1992-ci ilin aprelində mühasirədən sağ-salamat çıxmaq üçün o, hətta keçilməz çay içi ilə nə qədər yol qət edib, yenidən sağ-salamat döyüş mövqeyinə qayıtmışdı. Dəfələrlə elə qeyri-adi vəziyyətlərlə rastlaşmışdı ki, hətta mərmi partlayışından kantuziya qazanmış, dili də batmışdı. Amma onu yolundan heç nə sapdırmamışdı. Təhmiraz hər zaman döyüşlərin ön sırasında vuruşmuşdu.

Belə faciəvi hallar bir deyildi, beş deyildi... hansını deyəsən. Təhmiraz onların hamısı ilə rastlaşmışdı. Təhmirazın gözləri önündə mərmiyənin partlaması nəticəsində nə qədər döyüşçü dostları, onların komandiri də şəhid olmuşdular.

Təhmiraz çox cəsur, qorxmaz oğul idi. Komandiri onu beş günlük məzuniyyətə buraxdıqda, o, iki gündən sonra yenidən döyüşə qayıtmış. Hər dəfə də ona "Niyə sənə verilmiş icazə günlərini evdə qalmırsan?" dedikdə, onun sözü belə olurmuş: "Mən Azərbaycanımızın milli ordusunda xidmət edirəm. Ola bilsin ki, əsgər yoldaşlarım döyüşsünlər, mənə burada qalım. Bu, ola bilməz. Bunu mənim vicdanım qəbul edə bilməzi?!".

Təhmirazın taleyinə yamanca pis günlər düşmüşdü: Qarabağda, Qacar kəndi düşmən mühasirəsində olanda, orada tək-tənha qoca bir qadın kəndin lap ətəyində yalqız bir evdə yaşayırmış. Təhmirazgil onu evdən nə qədər ayırmağa cəhd etmişdilər, zavallı qadın onların əlindən çıxıb, yenə də öz evinə dönməyə çalışmış. Və deyirmiş ki, "evimin qapısı açıq, yuduğum paltarlarım sərgidə qalıb. Mən oranı necə qoyum gedim"...

Təhmirazı hər şey narahat edirdi. Erməni qəsbkarları, separatçıları xalqımızın övladlarını – qocaları, qadınları, uşaqları – mülki əhalini qətlə yetirdikcə onun səbir kasası dolurmuş. O, daha böyük qisas hissi ilə döyüşlərə atılmış. Silah, sursat, təcrübəli əsgər çatışmazlığından isə Təhmiraz daim şikayətlənir-

miş. Həmin dövr ağır və hərc-mərcilik zamanı olduğundan hərbi xidmətə yenicə çağırılmışların ön cəbhəyə göndərilməsinə qarşı da etiraz edirmiş. Eyni zamanda öz içimizdən olan xain və satqınlara qarşı Təhmirazın hiddəti ölçüyə-gəlməmiş.

Təhmiraz dəfələrlə deyibmiş ki, erməni təcavüzkarlarına əsir düşməyi heç zaman qəbul edə bilmərəm. Deyirmiş ki, ondanırsa, qoy şəhid olum. Qoy mən Vətən yolunda, torpaqlarımız uğrunda ölüm! Mənə əsirlik ölümdən bətdir!

Təhmiraz anası Xəysə xanıma dəfələrlə deyibmiş ki, deyirsiz niyə evə gəlmirəm. Bunu bilin ki, ermənilər Füzulinin Məngələnata yüksəkliyini götürsələr, onda ana, səni də, bacımı da əsir götürürlər. Ora olduqca mühüm strateji mövqedir, buna görə də mənim evə gəlməyim yox, orada qalıb döyüşməyim gərəkdir...

Bunu da söyləyəm ki, Arif kişinin evindən, ailəsindən müharibədə tək-cə Təhmiraz yox, həm də onun böyük qardaşı Zəfər də Ucar rayon Polis Şöbəsinin işçisi kimi Şuşada, Ağdamda, Cərayılda, Zəngilanda əzmlə vuruşmuşdu. Bəlkə də heç ağılagəlməzdir, amma bu, olmuş hadisədir. Təhmirazın ölümündən bir gün əvvəl atası Arif kişi yuxuda görmüşdü ki, Təhmiraz hündür bir maşınla gəlib küçənin başında saxlayıb, general paltarında ondan düşüb, darvaza tərəfə boylanır. Və sonra da tez tələsik maşına minib harayasa çıxıb gedir...

1993-cü ilin avqustunda, məlum olduğu kimi, Qarabağda qızğın döyüşlər gedirdi. Qarabağ kəndləri, həmin ərazilərdəki yüksəkliklər bir-birinin ardınca əldən - ələ keçirdi. Elə həmin ilin avqustun 6-sı günü axşam televizorda xəbər verirlər ki, Füzulinin Məngələnata yüksəkliyi uğrunda qanlı döyüşlər gedir. Hər iki tərəfdən, çoxsaylı itkilər olduğu qeyd olunur. Bu zaman Xəysə xanım söyləyir ki, biz süfrə başındaydıq. Hamımız quruyub qaldıq, bir-birimizin üzünə baxa-baxa durduq. Hamımızın tikəsi əlində qaldı. Daha heç kim süfrəyə əl uzatmadı. Süfrəni yığırdıq, korpeşiman qalmışdıq. Sanki nitqimiz tutulmuşdu. Bir müddədən sonra yerimizə uzansaq da, heç kimin gözüne yuxu gətməmişdi. Evimizin qarşısında iri bir tut ağacı vardı. Gecə həmin ağaca gəlib bir bayquş qonub, olduqca vahiməli bir səslə üç dəfə uladı. Bundan sonra səs kəsildi. Xəysə xanım deyir ki, bu səs Arifi və mənə çox qorxutdu. Sanki özümüzdə yox, vahimə içindəydik. Xəysə xanım yenə də bizə deyir ki, donub qalmışdıq nə mən, nə atası Arif səsimizi belə çıxarmadıq. Elə davrandıq ki, guya bizim heç birimiz ulayan bayquşun bu

səsinə eşitmirdi. Sanki hər ikimizin yerinə vəlvələ düşmüşdü. Çox vahiməli bir gecə yaşadığımız. Sabahı üzücü, narahat bir sükut içində açdıq...

Xəysə xanım bizimlə söhbətinə davam edərək deyir ki, Təhmirazın atası həftənin birinci günü mən döyüşçü balamızın yanına gedəcəyini qətiyyətlə bildirmişdi. Lakin Arif kişinin oğlunun yanına getmək istəyi ürəyində qalmışdı. Elə həmin gün günüortadan sonra Təhmirazın şəhid olması xəbəri yayılır.

Təhmiraz Füzulinin Məngələnata yüksəkliyi uğrunda gedən döyüşlərdə şəhidlik zirvəsinə ucalmışdı. Təhmiraz növbəsini çəkib geri qayıdırdan sonra o, döyüşün şiddətləndiyini eşidib, təzədən geriye, döyüşə yollanmış, əsgər dostlarıyla gedib erməni postunu ələ keçirmişdir. Lakin bu döyüşlərdə qüvvələr nisbəti fərqli olduğundan ermənilər üstünlük əldə etmişlər. Və elə oradaca Təhmiraz qəhərmancasına həlak olmuşdur... Təhmiraz özünün doğulduğu kəndə ilk şəhid kimi qayıdır... Elə həmin ildə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sərəncamı ilə Yuxarı Şilyan kənd orta məktəbinə onun adı verilir. Bu məktəb həmin vaxtdan Təhmiraz Cavadovun şərəf və qeyrət dolu adını daşıyır.

Beləliklə, Təhmirazın bütün arzuları yarımçıq yolda qalır. Bu arzular, təəssüf ki, qönçələnməmiş solur. Lakin Təhmirazın Vətən uğrunda şəhid olması onun adını xalqımızın ən ləyaqətli, cəsur övladları sırasına həkk edir və Təhmirazın özü dediyi kimi onun adı "tarixdə qalması" ilə yaddaşlara çökür.

İndi Təhmirazın şəhidlik zirvəsinə ucalmasından 28 il keçir. Amma buna baxmayaraq, Xəysə xanım deyir ki, mən bir ana kimi hələ də onun yolunu gözləyirəm. Arada darvazanın ağzına çıxıb, küçəyə göz işlədikcə baxıram ki, bəlkə Təhmiraz gələ?! Arada adını çağırıram, soraqlayıram, amma Təhmiraz nə mənə hay verir, nə də qayıdıb gəlir. Onu da deyim ki, Təhmirazın yoxluğunu mən o dünyada da axtaracam. Mən yamanca yandırdı Təhmiraz!.. Xəysə xanım sanki alışıb yanır, tüstüsü çıxır. Bir az aram olur, ara verir, daha sonra söhbətinə davam edərək deyir: "Mən həmişə arzu etmişəm ki, torpaqlarımız yağı düşmənin tapdığından təmizlənsin, azad olsun, gedib Təhmirazın şəhid olduğu Məngələnata yüksəkliyindəki həmin yeri ziyarət edim. O yerə üzümü qoyum, o yerə səcdə edim. Oradan şəhid Təhmirazımın iyini, qoxusunu alım".

Sonda onu da deyim ki, Təhmiraz Cavadov ölümündən sonra Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 24 iyun 2010-cu il tarixli 976 sayılı Sərəncamına əsasən "Hərbi xidmətə görə" medalı ilə təltif olunur. Elə buna görə də Xəysə xanım deyir ki, analar oğullarını tək-cə özü üçün yox, həm də vətəncün, xalq üçün, torpaq üçün, vətənin ərazi bütövlüyü üçün böyütməlidir. Mənim də Təhmirazım sevgili Vətənimiz uğrunda qurban getmişdir.

İndi Xəysə xanım xeyli aramlıdır. Deyir oğlum Təhmirazın ölümündən sonra "Hərbi xidmətə görə" medalı Ucar rayon İcra Hakimiyyətində icra başçısı Yaşar Məmmədov və Ucar rayon hərbi komissarı Mahir Qarayev tərəfindən mənə təqdim olundu. Xəysə xanım daha sonra da söyləyir ki, Allaha şükür ki, müzəffər ordumuz erməni qəsbkarlarından torpaqlarımızı təmizlədi. Yol açılan kimi mən Təhmirazın şəhid olduğu yeri ziyarət etməyə hazırlaşırım...